

# TÜRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. Talip YÜCEL'E  
**ARMAĞAN**

Yıl XXXIII / 1-2

1995

---

ANKARA  
1997

## FÂRÂBÎ BIBLİYOGRAFYASI'NA BÂZİ İLÂVELER\*

Doç. Dr. Süleyman TÛLÛCÛ\*\*

Yrd. Doç. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN\*\*\*

İslâm dünyasının yetiştirdiği en büyük filozoflardan biri olan ve kaynaklarda kendisinden "el-Feylesof et-Türkî" diye söz edilen Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Evzelâğ (Uzluğ) el-Fârâbî, Türkistan'da Sır-Deryâ'ya Arıs kolunun döküldüğü yerde, eskiden önemli bir kültür merkezi olan<sup>1</sup> Fârâb (Otrar)'a tabi Vesîc<sup>2</sup> Kalesi Türk Kumandanı Muhammed'in oğlu olup, takriben 257/870 yıllarına doğru doğmuştur<sup>3</sup>. Bilindiği üzere, *Dîvânü'l-Edeb* adlı Arapça sözlüğün müellifi İshâk b. İbrâhîm el-Fârâbî (öl.350/961'e doğru) ile yeğeni Cevherî (öl.400/1010'a doğru), Fârâb menselidir<sup>4</sup>. Cevherî'nin *es-Sihâh* isimli Arapça sözlüğü İslâm dünyasında büyük bir ün kazanmıştır.

Fârâbî, bir süre Merv'de tahsil gördü. Felsefe öğrenimini Bağdad'da tamamlamaya çalıştı. Burada özellikle Ebû Bîşr Mettâ b. Yûnus'tan Mantık dersi alarak Aristo mantığını iyice öğrendi. Arkadaşları arasında çalışkanlığı ve zekâsiyle tanındı. Daha sonra

\* Bu konuda, daha önce, aynı başlık altında Dr. Süleyman Tülücü tarafından bir yazı neşredilmiştir (*Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 48 (Haziran 1987) s.191-208).

\*\* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belâğati Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

\*\*\* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1) Bu hususta geniş bilgi için bk. Emel Esin, Fârâbî'yi Yetiştiren Kengeres Türk Muhitinin Kültür ve Sanatı, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, VII/3-4 (1976), 81 v.d.; İbrahim Hakkı Aydın, *Fârâbî'de Metafizik Düşünce*, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1993, s.2-32.

2) Krş. V.V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 1981, s.227.

3) Abdülhak Adnan, Fârâbî, *İslâm Ansiklopedisi*, IV. 451.

4) Krş. Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi I-II*, 3. baskı, İstanbul, 1984, II, 17-18.

Harrân'a gitti. Orada Yûhannâ b. Haylân ile tanıştı ve ondan ders alarak Mantık ve Felsefe alanındaki bilgisini artırdı. Yeniden Bağdad'a dönerek Aristo ve Eflâtun'un kitaplarını inceledi. Fârâbî Bağdad'dan Şam'a gitti. Bir süre sonra Mısır'a geçti. Kısa bir zaman sonra tekrar Şam'a döndü. Birçok dil bilen ve çeşitli eserler yazmış olan bu Türk filozofuna, Halep ve Şam dolaylarında hüküm süren Hamdânîler'in sultanı Seyfûddeve, çok hürmet gösterdi. Fârâbî bir müddet onun sarayında kaldı. Bu büyük Türk Filozofu, 339/950 yılında 80 yaşlarında iken Şam'da hayata gözlerini yumdu. Felsefe, Mantık, Psikoloji, Musikî, Kimya, Matematik ve Tıpta büyük bir bilgin olan Fârâbî'nin ölümü Seyfûddeve'yi çok üzdü. Bu sultanın, Türk filozofunun cenaze namazını bizzat kıldırıldığı söylenir<sup>5</sup>.

Kaynakların kısa boylu, seyrek sakallı<sup>6</sup> olarak tavsif ettikleri Fârâbî, bazı tarihçilere göre, Aristo'nun felsefesi yerine M. V. yy.da Neo-Platonikler tarafından yazılmış bir ilâhiyatı asıl Aristo felsefesi diye almış ve onu İslâm akidesi ile, el-Kindî (öl.259/872)'nin tarzında, uzlaştırmaya başlayarak kendisinden sonra gelen İbn Sînâ (öl. 428/1037)'nin yolunu açmıştır. Bundan dolayı Aristo'nun Doğu'da adı "Hâce-i Evvel=Mualim-i Evvel" (Birinci Öğretmen) ise, Fârâbî'nin adı da "Hâce-i Sâni=Mualim-i Sâni" (İkinci Öğretmen) olarak kalmıştır<sup>7</sup>. Bilim tarihinde Fârâbî'nin en önemli ve orijinal eserlerinden biri olan *Kitâbü'l-Mûsikî*, Avrupa'da musikî teorilerine temel olmuştur. *İhsâu'l-Ulûm* (İlimlerin Sayımı) isimindeki eserinde de, Aristo'dan esinlenerek, ilimleri sınıflamıştır. Fârâbî'nin, zamanının ilminin hemen her dalıyla uğraştığı bir gerçektir. Fakat asıl ünü Felsefeden ve özellikle Felsefenin din ile ilgili bahislerinden ileri geliyor. Hattâ birçok İslâm ilâhiyatçıları, mutasavvıfları tarafından bu noktadan dolayı eleştiriyeye maruz kalmıştır. Fârâbî'nin fiziği Aristo'nun fiziği ile benzerlik arzetmektedir. Bu Türk filozofu siyaset felsefesiyle de uğraşarak *Ârâü Ehli'l-Medîneti'l-Fâdila* diye ünlü bir kitap yazmıştır. Bu kitapta genel bir dünya devletini ve o devletin başkanının nasıl olması gerektiğini anlatıyor. Kısacası Fârâbî, hemen hemen her ilim da-

5) İbn Halikân, *Vefeyâtül-A'yân* nşr. İhsân Abbâs, Beyrut 1397/1977, V, 153-157; İbrahim Ağâh Çubukçu, *Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri*, Ankara 1986, s.85; Burhan Ulutan, *İslâm Medeniyeti ve Akılcı Felsefe*, İstanbul 1976, s.74.

6) Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, İstanbul 1957, s.120; Burhan Ulutan, *a.g.e.*, s.74.

7) Bu hususta geniş bilgi için bk. Seyyid Hüseyin Nasr, Fârâbî'ye Niçin "İkinci Öğretmen" Adı Verilmiştir?, çev. Süleyman Tülücü, *Diyanet Dergisi*, c.XXIX, -sayı 1 (Ocak-Şubat Mart 1993), s.51-5.

İnâda çalışmış ve gerçekten Doğu'nun Aristo'su adını almaya hak kazanmıştır<sup>8</sup>. Farabî'nin eserlerinde kısaca, ilk söz eden kaynak İbnü'n-Nedîm (öl. 385/995)'in el-Fihrist'idir<sup>9</sup>. Bunu İbnü'l-Kıfî (öl. 646/1248)'in Târîhu'l-Hukemâ'sı<sup>10</sup> ve İbn Ebî Usaybia (öl.668/1270)'nın Uyûnü'l-Enbâ'sı<sup>11</sup> izler. Bu kaynaklarda Fârâbî'ye ait toplam 100'den fazla eserin adı zikredilmiştir<sup>12</sup>.

Batı ilim çevreleri Fârâbî üzerinde Türk İslâm dünyasından çok önceleri araştırma yapmaya başlamışlar, onun bazı eserlerini neşr ve tercüme etmişler ve hakkında bibliyografyalar hazırlamışlardır. Fârâbî'nin eserleriyle ilgili ve genel olarak Fârâbî üzerinde Batı'da ve Doğu'da hazırlanan bibliyografyalar, kronolojik sırayla şunlardır:

1) M. Steinschneider, *Al-Fârâbî, des Arabischen Philosophen, Leben und Schriften*, St. Petersburg, 1869, 278 s.; yeni basımı: Amsterdam, 1966. Bu eserde (s.214-220) Fârâbî'nin eserlerinin tam bir listesi verilmeye çalışılmıştır.

2) C. Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur*, Leiden 1943, I, 232-236; *Supplementband*, Leiden, 1937, I, 375-377. Brockelmann, bu eserinde, kitabını yazarken tesit etmiş olduğu usule bağlı kalarak, Fârâbî'nin daha ziyade nüshaları bugüne kadar gelmiş olan eserlerini, ilim dallarına göre tasnif etmiştir.

3) Abbâs Mahmûd, *el-Fârâbî*, Kahire 1944, s.38-64. Burada, bir dereceye kadar Fârâbî'nin eserlerinin tam bir bibliyografyası verilmeye çalışılmıştır.

8) A. Adnan Adıvar, *Bilim ve Din (İlim ve Din)*, İstanbul 1980 s., 80. Fârâbî'nin hayatı, eserleri ve felsefesi hakkında geniş bilgi için bk. İbnü'l-Kıfî, *Târîhu'l-Hukemâ*, nşr. J. Lippert, Leipzig 1903, s.277-280; İbn Ebî Usaybia, *Uyûnü'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Enbâ*, 3. baskı, Beyrut 1401/1981, III, 230-233; İbn Hallikân, *a.g.e.*, V, 153-157; es-Safedî, *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*, nşr. H. Ritter, Wiesbaden 1962, I, 106-113; T.J. de Boer, *Târîhu'l-Felsefe fî'l-İslâm*, Arapçaya çev. M. Abdülhâdî Ebû Rîde, 5. baskı, Kahire, ts., s. 192-228; Abdülhak Adnan, *Fârâbî, İslâm Ansiklopedisi*, IV, 451-469; Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi*, İstanbul 1946, s.226-247; aynı mlf., *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, İstanbul 1957, s.119-179; aynı mlf., *İslâm Felsefesi-Kaynakları ve Tesirleri*, 2. baskı, Ankara, ts., s.51-73; Aydın Sayılı, *Fârâbî ve Tefekkür Tarihindeki Yeri, Belleten*, c.XV, sayı 57 (Ocak 1951), s.1-59; R. Walzer, *al-Fârâbî, Encyclopaedia of Islam 2 nd Edition*, Leiden 1965, II, 778-781; Nihat Keklik, *İslâm Mantık Tarihi ve Fârâbî Mantığı, I-II*, İstanbul 1969-1970; İbrahim Medkûr, *Fârâbî*, çev. Osman Bilen, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, Editör: M.M. Şerif, İstanbul 1990, II, 67-98; aynı mlf., *La Place d'al-Fârâbî dans l'Ecole Philosophique Musulmane*, Paris 1934; Cavit Sunar, *İslâm'da Felsefe ve Fârâbî I*, Ankara 1972, s.55-81; İbrahim Ağâh Çubukçu, *İslâm Düşünürleri*, Ankara 1977, s.23-27; Bayraktar Bayraklı, *Fârâbî'de Devlet Felsefesi*, İstanbul 1983; İbrahim Hakkı Aydın, *adı geçen tez.*

9) İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire, ts., s.382.

4) Khalil Georr, *Bibliographie Critique d'al-Fârâbî*, Basılmamış Doktora Tezi, Paris, 1945, 265 s. Bu tez, Fârâbî hakkında oldukça kapsamlı tenkîdî bir bibliyografya çalışmasıdır.

5) Ahmet Ateş, Fârâbî'nin Eserlerinin Bibliyografyası, *Fârâbî Tetkikleri I*, İstanbul, 1951, s. 111-126; bu makalenin daha mükemmel basımı için bk. *Belleter*, c.XV, sayı 57 (Ocak 1951) s. 175-192. Burada Fârâbî'nin 160 kadar eseri, yazma nüshalarının bulunduğu yerler, basmaları, şerhleri ve çevirileri zikredilerek verilmiştir.

6) Nicholas Rescher, *Al-Fârâbî, An Annotated Bibliography*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1962, II+54 s. Bu çalışma, Fârâbî ile ilgili Batı'da ve Doğu'da yayınlanmış olan eser ve makaleleri veren açıklamalı bir bibliyografyadır.

7) Müjgân Cunbur, İsmet Binark, Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara, 1973, XX+115 s. Bu bibliyografik eserde, ilk önce, Fârâbî'nin eserlerinin yazma ve basmaları, şerhleri, tercümeleleri kaydedilmiş; daha sonra da Fârâbî hakkında yazılmış olan ve ondan bahseden kitap ve makalelere yer verilmiştir.

8) Sâlih Mehdî el-Azzâvî, Mâ Kütibe ani'l-Fârâbî fi'l-Mesâdiri'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe, *el-Mevrid*, c.II, sayı 4 (1393/1973), s. 229-232. Bu yazıda eski-yeni muhtelif çalışmalara yer verilmiştir.

9) G. and M. Awad, Râidü'd-Dirâse an Ebî Nasr el-Fârâbî, *el-Mevrid (Fârâbî Özel Sayısı)*, c. IV, sayı 3 (1395/1975) s.165-268. Bu bibliyografya, günümüzde Fârâbî üzerinde yapılmış, umumi ve geniş bibliyografyalardan biri olup Batı'daki ve özellikle İslâm ülkelerindeki çalışmaları (müracaat eserleri, kitap ve makaleler) göstermesi bakımından önemlidir.

10) Süleyman Tülücü, "Fârâbî Bibliyografyası"na Bazı İlâveler, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı, 48 (Haziran 1987), s.191-208. Bu çalışma, son dönemlerde özellikle Türkiye'de Fârâbî üzerine yapılan çalışmaları vermesi bakımından oldukça önemlidir.

10) İbnül'l-Kıfî, *a.g.e.*, s.279-280.

11) İbn Ebî Usaybia, *a.g.e.*, III, 230-233.

12) Müjgân Cunbur, İsmet Binark, Nejat Sefercioğlu, *Fârâbî Bibliyografyası, Kitap-Makale (Doğumunun 1100'üncü Yıldönümü Münasebetiyle)*, Ankara 1973, "Önsöz", s.VII; İbrahim Hakkı Aydın, *adı geçen tez*, s.33-47.

Ayrıca, Hilmi Ziya Ülken, Hazmi Tura'nın Fârâbî hakkında bir bibliyografya hazırladığını<sup>13</sup> (Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayını) haber vermektedir. Diğer taraftan, Muhsin Mehdî tarafından bir bibliyografyanın hazırlanmakta olduğu ve bazı Doğu memleketleri kütüphanelerindeki Fârâbî yazmalarının tam künyelerini ihtiva edeceği bildirilmiştir<sup>14</sup>.

Bilindiği üzere, Rusya dahil, Batı'da ve İslâm ülkelerinde Fârâbî ile ilgili birçok eser ve makale basılmıştır ve hâlâ da neşredilmektedir. Gayet tabiidir ki biz, bunların bazılarını görme imkânını bulamadık. Ayrıca bir noktayı da belirtmede fayda vardır: İran'da yayınlanmış bazı makalelerin tesbitinde İrec Afşar'ın *Fihrist-i Makâlât-i Çâpî-yi Fârsî* (Tahran 1328) adlı eserinden faydalandık. Ancak, Burada, bazı makalelerin yayınlandığı dergilerin ay ve yılları kaydedilmemiştir. Bu bakımdan, bu eksiklikler bizden kaynaklanmamıştır.

Hazırladığımız bu bibliyografya denemesinde, günümüze kadar bu konuda neşredilen bibliyografya eserlerinde yer almayan çalışmaları tesbit etmeye özen gösterdik. Bu arada, okuyucuya faydalı olacağı düşüncesiyle, bir kaç cümle ile de olsa, Fârâbî ve görüşlerine atıfta bulunan bazı kitap ve makalelere de yer vermeye çalıştık. Bazı eksikliklerimize rağmen, bu çalışmamızın, İslâm Felsefesi Tarihi, özellikle Fârâbî üzerinde çalışacak olanlara faydalı olacağını ümit ediyoruz.

### I- FÂRÂBÎ'NİN ESERLERİ (Şerhler, Tercümeleler, Tanıtmalar):

1- Daiber, Hans: Richard Walzer, *al-Fârâbî on the Perfect State. Abû Nasr al-Fârâbî's Mabâdi' ârâ' ahl al-madîna al-fâdila*. A revised text with introduction, translation and commentary by R.W., Oxford: Clarendon Press 1985, 569 pp., *Die Welt des Islams*, N.S. Band XXIX (1989), s.209-211.

2- *al-Fârâbî on the Perfect State Abû Nasr al-Fârâbî's Mabâdi'Ârâ Ahl al-Madîna al-Fâdila*, İngilizce tercümesi, giriş ve açıklamalarla birlikte nşr. Richard Walzer, Oxford 1985, 571 s.

13) Bk. Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Düşüncesi II, İslâm Felsefesi Tarihi*, s.123, dipnot 10.

14) Bk. Müjgân Cunbur, İsmet Binark, Nejat Sefercioğlu, a.g.e., "Önsöz", s.VIII.

3- *Fârâbî'nin Bazı Mantık Eserleri*, giriş ve Türkçesi ile birlikte nşr. Mübahat Türker-Küyel, Ankara 1990, VII+126 s.

**Not:** Bu eserde, Fârâbî'nin "*et-Tavtie fi'l-Mantık*", "*Fusûl Teştemilü alâ Cemîi mâ Yuztarrü ilâ Ma'rifetihî min Edâi'ş-Şürû'fi Sınâati'l-Mantık*", "*Kitâbü'l-Kiyâsi's-Sagîr*" adlı eserleri yer almaktadır.

4- *Fârâbî'nin Geometri Felsefesine İlişkin Metinler*, Türkçe ve Fransızca tercümesi ile nşr. Mübahat Türker-Küyel, Ankara 1992, VII+31 s.

**Not:** Bu eserde, Fârâbî'nin "*Şerhu Sadri'l-Makâleti'l-Ûlâ min Kitâbi Oklides li-Ebî Nasr Muhammed b. Muhammed el-Fârâbî*" ve "*Şerhu Sadri'l-Makâleti'l-Hâmise minh li-Ebî Nasr Eydan*" isimli risaleleri yer almaktadır.

5- *Fârâbî'nin Peri Hermenias Mutasarı*, giriş ve Türkçesi ile birlikte nşr. Mübahat Türker-Küyel, Ankara 1990, VII+96 s.

6- *Fârâbî'nin "Şerâ'it ul-Yakîn"*i, Türkçesi ile birlikte nşr. Mübahat Türker-Küyel, Ankara 1990, VII+78 s.

7- *Fârâbî'ye Atfedilen Küçük Bir Eser*, Ankara 1989, VII+64 s.

**Not:** Bu eserde, Fârâbî'nin "*Risâle li-Eflâtûn İîâhî fi'r-Redd alâ men Kâle İinne'l-İnsâne Telâşâ ve Fenâ ba'de'l-Mevt*" simli resalesi yer almaktadır.

8- *Felsefe Öğrenmeden Önce Bilinmesi Gereken Konular*, çev. Mahmut Kaya, *Felsefe Arkivi*, sayı 26 (1987), s.185-192.

**Not:** Bu eser, Fârâbî'nin "*Risâle fîmâ Yenbeğî en Yukaddeme Kable Teallümü'l-Felsefe*" isimli risalesinin tercümesidir.

9- *Felsefenin Temel Meseleleri*, çev. Mahmut Kaya, *Felsefe Arkivi*, sayı 25 (1984), s.203-212. **Not:** Bu eser, Fârâbî'nin "*Uyûnü'l-Mesâil*" adlı resalesinin tercümesidir.

10- *Fusûlü'l-Medenî (Siyaset Felsefesine Dair Görüşler)*, çev. Hanifi Özcan, İzmir 1987, V+104 s.

11- İbn Bâcce, *Ta'lîk alâ Kitâbi'l-İbâre li'l-Fârâbî*, Escorial, MS 612.

12- İbn Bâcce, *Ta'lik alâ Kitâbi'l-Fârâbî fi'l-Kıyâs*, Escorial MS 612.

13- *Kitâb fi'l-Mantık-el-Hatâbe*, nşr. Muhammed Selîm Sâlim, Mısır 1986, 66 s.

14- *Kitâbü Tahsîli's-Saâde*, giriş ve notlarla nşr. Ca'fer Âl-i Yâsîn, 2. baskı, Beyrut, 1403/1983, 133 s.

15- *Kitâbü'l- Mille ve Nusûsun Uhrâ*, nşr. Muhsin Mehdî, 2. baskı, Beyrut, 1991, 137+XI s.

16- *Kitâbü Ârâi Ehli'l-Medineti'l- Fâzıla*, nşr. Albert Nasri Nader, 6. baskı, Beyrut 1991, 187 s.

17- *Kitâbü'l-Mûsikâ el-Kebîr*, Terceme-i Ferheng Mürşidzâde, *Mûzîk-i İrân*, c. IX, sayı:11, s.4-5, sayı:12, s.9-10; c.X, sayı:1, s.17-18, sayı:3, s.10-16, sayı:4, s.18-26, sayı:6, s.14-16.

18- *Kitâbü'l-Elfâzi'l-Müsta'mele fi'l-Mantık*, nşr. Muhsin Mehdî, 2. baskı, Dârü'l-Meşrik, Beyrut, 1982, VIII+124 s.

19- *el-Medînetü'l- Fâzıla*, çev. Ahmet Arslan, Ankara 1990, XXXI+320 s.

20- *Resâilü Felsefiyye li'l- Kindî ve'l- Fârâbî ve İbn Bâcce*, nşr. Abdurrahmân Bedevî, Beyrut 1983, s.33-115.

21- *Risâle fi İlmi'l- İlâhî*, nşr. Abdurrahmân Bedevî, *Eflâtûn inde'l- Arab*, 3. baskı, Kuveyt 1977, s.165-183.

22- *Risâle-i Zînôn*, terceme-i İsmâîl Vâizcevdâfî, *Tahkîk*, c. II, sayı 7, s.8-19.

23- *Risâletân Felsefiyyetân*, giriş ve notlarla nşr. Ca'fer Âl-i Yâsîn, Beyrut 1407/1987, 160 s.

**Not:** Bu eserde, Fârâbî'nin "*Makâletü Ebî Nasr fi mâ Yasıhhu ve mâ-lâ Yasıhhu min Ahkâmi'n-Nücûm*" (s.43-65) ile "*Cevâbât li-Mesâil Süile anhâ*" (s.77-116) isimli risaleleri yer almaktadır.

24- *Soyut Varlıkların İspatı*, çev. Hüseyin Aydın, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, I/1 (1986), s.9-12.

25- Şeyh Mehdî b. Ebü'l-Hasan İlahî Kaşme, *Şerh-i Füsûs-i Fârâbî*, Tahran 1336 hş., XVII+429 s.

26- *Teknik Geometri (Kitabu'l-ı Hiyali'r-Rûhâniyye ve'l-Esrâri't-Tabî'iyye fî Dakâ'iki'l-Eşkâli'l-Hendesiyye)*, çev. Mehmet Bayraktar, Ankara 1989, IX+158 s.

27- *Terceme-i Füsûs-i Fârâbî*, çev. Gulâm Hüseyin Ahenî, Isfahan 1339 hş., 80 s.

28- *Terceme-i Füsûsü'l-Hikem*, çev. Şeyh Mehdî İlahî Kaşme, Tahran 1322 hş. XLVIII+111 s.

29- *Terceme-i İhsâü'l-Ulûm*, çev. Hüseyin Hıdîv Cemî, Tahran 1348 hş., 133 s.

30- Ziyâüddîn Derî, *Şerh-i Füsûs-i Fârâbî*, Tahran 1330 hş., 143 s.

## II- FÂRÂBÎ VE ESERLERİ HAKKINDA KAYNAKLAR:

### A) ESKİ KAYNAKLAR:

31- el-Beyhakî, Alî b. Zeyd, *Târîhu Hukemâ'il'l-İslâm*, Dimaşk 1365, s.277-280.

32- Ebü'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut-Riyad 1966, XI, 224.

33- İbn Haldûn, *el-İber*, Beyrut 1971, II, 251.

34- İbn Rüşd, *Faslü'l-Makâl fimâ beyne'l-Hikme ve's-Şerîa mine'l-İttisâl*, nşr. Muhammed Umâre, 3. baskı, Beyrut 1986, s. 36-37.

35- el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf*, nşr. es-Sâvî, Kahire 1357/1938, s.105-106.

36- es-Süyûtî, *el-İktirâh fî İlmi Usûli'n-Nahv*, nşr. Ahmet Subhi Furat, İstanbul 1975-1978, s.27-28.

37- es-Süyûtî, *el-Müzhir fî Ulûmi'l-Luga ve Envâihâ*, nşr. Ahmed Câde'l-Mevlâ v.b., Mısır, ts., I, 211-212.

38- es-Süyûtî, *el-Vesâil ilâ Ma'rifeti'l-Evâil*, nşr. Abdurrahman el-Cûzû, Beyrut 1408/1988, s.158.

### B) MÜRACAAT ESERLERİ:

39- Aydın, Mehmet, Ahlâk (İslâm Felsefesi), *DİA*, II, 10-13.

40- Dehhudâ, Alî Ekber, *Lugat-nâme*, Tahran 1350 hş., S. 889-906 ("Ebû Nasr-i Fârâbî" mad.).

41- Döğen, Şaban, *Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi*, İstanbul 1987, s.101-102.

42- Efe, Ahmet, *Çocuklara İslâm Büyükleri Ansiklopedisi*, Ankara 1990, s. 98-99.

43- "Fârâbî" mad. *Türkiye Gazetesi İslâm Tarih Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, IV, 195-197.

44- "Fârâbî" mad., *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, VII, 102-103.

45- "Fârâbî" mad., *AnaBritannica*, İstanbul 1988, VIII, 441-442.

46- "Fârâbî" mad., *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, İstanbul 1986, VII, 3970.

47- "Farabi" mad., *Müzik Ansiklopedisi*, Ankara 1985, II, 496.

48- "Fârâbî" mad., *Temel Britannica*, İstanbul 1989, VI, 252-253.

49- Hekimoğlu İsmail v.b., *Dinî, İlmî, Felsefî Yeni Ansiklopedi*, İstanbul 1989, I, 331-332.

50- J.K.R., al-Farabî, *Encyclopaedia Judaica Jerusalem*, Second Printing, Jerusaleml 1973, vol. VI, pp. 1175-1178.

51- Kaya, Mahmut, el-Cem'beyne Re'yeyi'l-Hakîmeyn, *DİA*, VII, 280-282.

52- Kutluer, İlhan, Cevher, *DİA*, VII, 450-455.

53- Mahdî, Muhsin, "al-Farabî", *Dictionary of Scientific Biography*, 1971, IV, 523-525.

54- Maḥdî, Muhsin, al-Fârâbî, *American Council of Learned Societies Dictionary of Scientific Biography*, New York, 1970-1974, vol. IV, pp. 523-26.

55- Marquet, Yves, al-Fârâbî, *Encyclope'die Universalis Eo-cambrien-France Encyclope'die Universalis*, Paris 1984-85, VII, 784-785.

56- Moran, Michael, *Metaphysical Imagination, Dictionary of the History of Ideas, Studies of Selected Pivotal Ideas*, Philip P. Wiener (Editor in-Chief), New York 1973, vol. III, pp.208-223.

57- Necl, Corc, *Mecsûatü A'lâmi'l; Felsefeti'l-Arab ve'l-Ecânib*, Beyrut 1412/1992, II, 126-129.

58- Sezgin, Fuat, *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, Leiden 1970-1978, III, 298-300, V, 295-296, VI, 195-196.

59- Sözer, Vural, *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*, İstanbul 1964, s.128.

60- Şeşen, Ramazan v.b., *Catalogue of Manuscripts in the Köprülü Library*, vol. I, İstanbul 1406/1986, s.428 (nr: 869/2), s.484-485 (nr. 953); vol. II, İstanbul 1406/1986, s. 22-23 (nr. 1228), s. 330 (nr.1604/1-3-6), s.624 (nr.347/9).

61- Uluçay, M. Çağatay, *Tarih Ansiklopedisi*, 2. baskı, İstanbul 1965, s.129.

62- Uyan, Abdüllâtif, *Menkibelerle İslâm Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, II, 765-767.

63- Watt, W. Montgomery, al-Fârâbî, *The Encyclopedia of Philosophy*, Edîtor in Chief: Poul Edwards, New York 1967, III, 179-180.

64- Wickens, G.M., Fârâbî, *The Encyclopaedia Americana*, International Edition. Canada 1979-1980, vol. XI, p.15.

### III- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ ESERLER:

65- Âtî, İbrâhîm Abdüzzehre, *el-İnsân fî Felsefeti Ebî Nasr el-Fârâbî*, Basılmamış Doktorâ Tezi, Aynü's-Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Kahire 1984, 387 s.

66- Ayaz, Adnan, *Fârâbî'nin Ruh, Melek ve Ahiret Görüşü*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa 1990.

67- Aydın İbrahim Hakkı, *Fârâbî'de Metafizik Düşünce*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum 1993, VIII+284 s.

68- Aydın, Turan, *Fârâbî'de Müstefâd Akıl*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Bursa 1993.

69- Aydın, Yaşar, *Fârâbî'de Nübüvvet Nazariyesi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1986.

70- Bolay, M. Naci, *Fârâbî ve İbni Sînâ'da Kavram Anlayışı*, İstanbul 1989, VIII+96 s.

71- Ca'fer Âl-i Yâsîn, *el-Fârâbî fi Hudûdihî ve Rüsûmihî*, Beyrut 1405/1985, 687 s.

72- Ca'fer Âl-i Yâsîn, *Feylesûfân Râidân: el-Kindî ve'l-Fârâbî*, 2. baskı, Beyrut 1983. 204 s.

73- Can, Nevzat, *Aristoteles ve Fârâbî'nin Ruh Anlayışlarının Karşılaştırılması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1994.

74- *el-Kitâbü't-Tezkârî: Ebû Nasr el-Fârâbî fi'z-Zikrâ el-Elfiyye li-Vefâtihî*, Kahire 1403/1983.

75- *Fârâbî Commemoration Volume*, Tehran University, Tahran.

76- Feyyâz, Süleyman, *el-Fârâbî Ebü'l-Felsefeti'l-İslâmiyye*, 2. baskı, Kahire 1410/1990, 48 s.

77- Hayrullayef, Muzaffer Muhiddinoviç, *Fârâbî ve Matematik*, Taşkent 1975.

78- Hayrullayef, Muzaffer Muhiddinoviç, *Fârâbî, Zamanı ve Doktrini*, Taşkent 1975.

79- Horten, M., *Das Buch der Ringsteine Fârâbis*, Münster 1906, XXVIII+514 s.

80- Hussam, Ali Mahfuz, *Al-Fârâbî'in Arabic References*, Bağdat 1395/1975.

81- Kubesov, Audanbek Kubesoviç, *Matematiçeskoe Nashedi al-Farabî*, Akademiya nauk Kazahskoy SSR, Institut Filosofii İ Prava, Institut Matematiki İ Mehaniki (Otvetstvenniy redaktor A.J.), Alma-ata, 1974, 246 s.

82- Kumeyr, Yuhannâ, *Felâsifetü'l-Arab: el-Fârâbî*, 2. baskı, Beyrut 1986, 109 s.

83- Mahfûz, Hüseyin Ali ve Ca'fer Âl-i Yâsîn, *Müellefâtü'l-Fârâbî*, Bağdat 1975.

84- Mekkî, Hüseyin İsmâil, *el-Fârâbî, el-Medînetü'l-Fâzıla (Felsefi Piyes)*, Beyrut, ts., 96 s.

85- Muhammed Fahrüddîn b. Abdilmu'tî, *Nazariyyetü'n-Nefs inde İbni Sînâ ve'l-Fârâbî*, Basılmamış Master Tezi, Aynü's-Sems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Kahire 1406/1986, 330 s.

86- Muhsin Cemâleddîn, *Al-Fârâbî in the Orientalist Studies*, Bağdat 1395/1975.

87- Mustafa, Nevin Abdülhâlik, *Ebû Nasr el-Fârâbî: Dirâse Tahlîliyye li-Fikrihi's-Siyâsî*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahire Üniversitesi İktisadî ve Siyasî Bilgiler Fakültesi, Kahire 1977.

88- Olguner, Fahrettin, *Fârâbî*, Ankara 1987, VI+88 s.; genişletilmiş 2. baskı: İzmir 1993, 180 s.

89- Sa'd, Fârûk, *Ma'a'l-Fârâbî ve'l-Müdüni'l-Fâzıla*, Beyrut 1402/1982, 150 s.

90- Sürûr, Abdülbâkî, *el-Fârâbî*, Kahire.

91- Şâhîn, Mustafa Seyyid Ahmed, *Felsefetü'l-Fârâbî es-Siyâsiyye*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Kahire 1976.

92-a) Tâhir, Hâmid, *el-Medînetü'l-Fâzıla beyne Eflâtûn ve'l-Fârâbî (Dîrâse Mukârene)*, Kahire 1406/1986, 130 s.

92-b) *Uluslararası İbn Türk, Hârezmî, Fârâbî, Beyrûnî ve İbn Sînâ Sempozyumu Bildirileri* (Ankara, 9-12, Eylül, 1985), Ankara 1990, VI+414 s.; İngilizcesi: *Acts of the International Symposium on Ibn Türk, Khwârezmî, Fârâbî, Beyrûnî, and Ibn Sînâ* (Ankara, 9-12 September, 1985), IV+380.

93- Yıldırım, Kâzım, *Türklerde ve Fârâbî'de Devlet Anlayışı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk-İslâm Felsefesi Master Tezi, İstanbul 1986.

#### IV- FÂRÂBÎ HAKKINDA YAZILMIŞ MAKALELER:

94- Ali, Salah Salim, *The Poetry of Abû Nasr Al-Fârâbî, The Islamic Quartely*, XXVI/2 (1412/1992), s.118-124.

95- Âmûzgâr, Habîbullâh, *Fârâbî, İrân ve Amerîkâ*, c. I, sayı, 11, s.8-12.

96- Anawati, G.C., *La Notion d'al-Vucûd (Existence) dans le Kitâb al-Hudûd d'al-Fârâbî, Actas del Cogreso Internacional de Filosofia Medieval*, I, ed Nacional, Torregalindo, Madrid 1979, s.505-519.

97- Arnaldez, Roger, *Pens'ee et Langage dans la Philosophie de Fârâbî (a'Propos du Kitâb al-Hurûf)*, *Studia Islamica*, XLV (1977), s.57-65.

98- Arnaldez, Roger, *Fârâbî'nin Erdemli Şehri ve Ümmet (Umma)*, çev. Kenan Gürsoy, *UIHFBİSB*, s.119-138.

99- Arnaldez, Roger, *Fârâbî'nin Felsefesinde Düşünce ve İfade (Kitâb el-Hurûf Hakkında)*, çev. İsmail Yakıt, *Felsefe Arkivi*, sayı 26, (1987) s.193-201.

100- Arsal, Sadri Maksudi, *Fârâbî'nin Devlet Yönetimine İlişkin Görüşleri*, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 34 (Aralık1987), s.41-45.

101- Aydın, Hüseyin, *Fârâbî'nin Soyut Varlıklar Düzeni ve Teleolojisinin Tasviri*, *TFMBSB*, s.121-123.

102-Aydınlı, Yaşar, Fârâbî'nin Siyâset Felsefesinde "İlk Başkan (er-Reîs el-Evvel)" Kavramı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.II, sayı 2 (1987), s.291-302.

103- Aydın, Yaşar, Fârâbî'nin Nübüvvet Öğretisi, *İslâmî Araştırmalar*, c.II, sayı 8 (Ağustos 1988), s.35-49.

104- el-Azzâvî, Sâlih Mehdî, Mâ Kûtibe ani'l-Fârâbî fî'l-Mesâdiri'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe, *el-Mevrid*, c.II, sayı 4 (1393/1973), s.229-232.

Not: Bu yazı Fârâbî hakkında bibliyografik bir çalışmadır.

105- Balcıoğlu, Tahir Harimi, Fârâbî Felsefesinin Hülasası, *Yeni Sebîlürreşad*, c.III, sayı 73 (Mart 1950), s.357-358.

106- Balcıoğlu, Tahir Harimi, Türk-İslâm Filozofu Fârâbî, *Yeni Sebîlürreşad*, c. III, sayı 71 (Ocak 1950), s.326-327.

107- Bayraklı, Bayraktar, Fârâbî'nin Eğitim Felsefesinde "Adalet" Kavramı, *Marmara Üniversitesi-İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 5-6, (1987-1988), s.231-240; *Erdem*, C.VI, sayı 17 (Mayıs 1990), s.557-567.

108- Bedahşi, Şah Abdüllah, Hukemâ ve Felâsife der Afganistân (Fârâbî, Ebû Zeyd-i Belhî, Nâsır-ı Husrev), *Kâbil*, c.X, sayı 12, s.30-32.

109- Can, Ali, Türk Büyükleri: Fârâbî, *Millî Kültür*, sayı:40 (Haziran 1983), s.41-44.

110- Çavuşî, Ca'fer, Âsârü Ebî Nasr el-Fârâbî, *es-Sekâfetü'l-İslâmiyye*, sayı 10 (1986).

111- Çehârdehî, Murtezâ Müderrisî, Muallim-i Sâni (Fârâbî), *Armağan*, XX, s.175-179, 252-257, 357-362, 413-421, 559-563.

112- Daiber, Hans, Fârâbîs Abhandlung über das Vakuum: Quellen und Stellung in der Islamischen Wissenschaftsgeschichte, *Der Islam*, 60/1 (1983), s.37-47.

113- Dâniş-pijûh, Muhammed Takî, Metâfizik-i Aristo ve Risâletü'l-Hurûf-i Fârâbî, *Cilve*, I, s.76-82; II, s. 148-154.

114- Dâverî, Rızâ, Bahsî der Âsâr-ı Siyâsî-yi Fârâbî, *Maârif-i İslâmî*, sayı 4, s. 65-70.

115- Dâverî, Rızâ, Tarh-ı Mesâil-i Merbût be-İntikâl-i Felsefe-i Yûnân be-Âlem-i İslâmî ve Te'sîr-i Eflâtûn ve Aristo der Hikmet-i Amelî-yi Fârâbî, *Maârif-i İslâmî*, sayı 8 (1348), s.106-112.

116- Dâvûdî, Ali Murâd, Bakâ-yı Nefs der Nazar-ı Fârâbî, *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât*, XII, s. 364-372.

117- el- Ehvânî, Ahmed Fuâd, Fezâilü'l-Ümem fi Nazari'l-Fârâbî, *Mecelletü Külliyyeti'l-Âdâb-el-Câmiati'l-Ürdüniyye*, c. V, sayı 1 (Kânûnû's-Sânî 1969), s.75-101.

118- el-Ehvânî, Ahmed Fuâd, Nazariyyetü'l-Akl inde'l-Fârâbî, *Mecelletü'l-Ezher*, c. XV, sayı 1 (1363/1944), s. 155-158.

119- el-Ehvânî, Ahmed Fuâd, Nazariyyetü'l-Ma'rifet inde'l-Fârâbî, *Mecelletü'l-Ezher*, c. XV, sayı 1 (1944), s. 84-87.

120- Esin, Emel, Fârâbî'nin Vatanında İki Kültür Merkezi: Kengü-Tarban (d) ve Sayram, *UIHFBİSB*, s.35-48.

121- Fakhry, Majid, The Ontological Argument in the Arabic Tradition: The Case of Al-Fârâbî, *Studia Islamica*, LXIV (1986), s. 5-17.

122- Fîrûzânfer, Bedüzzamân, Fârâbî ve Tasavvuf, *Yağmâ*, IV, s. 97-104.

123- Freudenthal, Gad, La Philosophie de la Geometrie d'al-Fârâbî. Son Commentaire sur le Debut du I er Livre et le Debut du Ve Livre des Ele'ments d'Euclide, *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, Jerusalem, 11 (1988), s. 106-219.

124- Galston, M., A Re- Examination of al-Fârâbî's Neoplatonism, *Journal of the History of Philosophy*, XV (1977), s. 17-19.

125- Gyeyke, K., Al-Fârâbî of the Problem of Future Contingency, *Second Order*, 6.1. 1977, s. 31-54

126- Hasanzâde, Hasan, Ebû Nasr-i Fârâbî ve Felsefe-i Ô, *Hilâl*, c.XIV, sayı 3 (1345), s.3-5.

127- Hıdîvcem, Hüseyin, Fârâbî Suhen mî Gûyed, *Hüner ve Merdüm*, Devre-i Cedîd, sayı 105 (1350), s.33-37.

128- Ivry, Alfred L, Fârâbî ve İbn-i Sînâ'nın Metafiziğindeki Yeni-Platoncu Öğelerin Değerlendirilmesi, çev. Ahmet Cevizci, *UIHFBİSB*, s.163-174.

129- İkbâl, Abbâs, Şerh-i Hâl-i Ebû Nasr-i Fârâbî, *Furûg-i Terbiyet*, c.I, sayıl, s. 38-47.

130- İkbâl, Abbâs, Şerh-i Hâl-i Ebû Nasr-i Fârâbî, *Makalât-i İkbâl*, Tahran 1350, s.75-82.

131- Khalifat, Sahban, Fârâbî'nin Risâla al-Tanbîh 'alâ Sabîl al-Sa'âda'sı Üzerine Yeni Işıklar, çev. Mübahat Türker-Küyel, *UIHFBİSB*, s. 175-178.

132- Kogan, B. S., Some Reflections on the Problem of Future Contingency in Al-Fârâbî, Avicenna and Averroes, *Divine Omniscience and Omnipotence in Medieval Philosophy*, Dordrecht 1985, s. 95-105.

133- Mahdî, Muhsin, Al-fârâbî and the Fountation of Islamic Philosophy, *Essays on Fârâbî*, nşr. İraj Afşar, Tahran 1976, s. 36-72.

134- Mahdî, Muhsin, Remarks on al-Fârâbî's Attainment of Happiness, *Essays on Islamic Philosophy and Science*, nşr. George F. Hourani, Albany 1975, s.47-66.

135- Mahmoud, Fawkia Hussein, Fârâbî'nin Felsefesinde Evrenin Olumsuzluğu, çev. Ahmet Cevizci, *UIHFBİSB*, s.179-190.

136- Marmura, M.E., Divine Omniscience and Future Contingents in Al-Fârâbî and Avicenna, *Divine Omniscience and Omnipotence in Medieval Philosophy*, Dordrecht 1985, s. 81-95.

137- Marquet, Yves, Fârâbî'de İniş ve Yükseliş: İkiye Ayrılan Bir Bağlantı Zinciri, çev. Kenan Gürsoy, *UIHFBİSB*, s.203-211.

138- el-Ma'sumi, Muhammed Sagir Hasan, Fârâbî, çev. Burhan Köroğlu, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M.M. Şerîf, c.II, İstanbul 1990, s.333-346.

139- Medkûr, İbrahim, Fârâbî, çev. Osman Bilen, *İslâm Düşüncesi Tarihi*, editör: M.M. Şerîf, c. II, İstanbul 1990, s.67-86.

140- Miller, Larry, Fârâbî'nin Edeb el-Cedel Hakkındaki Tartışması, çev. Ahmet Cevizci, *UIHFBİSB*, s.213-217.

141- en-Nâhî, Salâhuddîn, *Dirâsât fi'l-Fikri's-Siyâsi fi'l-Usûri'l-İsâmîyye-Arâü'l-Fârâbî ve İbn Sînâ ve'l-Gazzâlî ve Gayrihim fi Felsefeti'l-Kanûn-el-Fârâbî ve Arâühü fi's-Siyâseti'l-Medeniyyeti'l-Fudlâ*, s.3-50.

Not: Makalenin neşredildiği yer ve tarih tesbit edilemedi.

142- Nasr, Seyyed Hossein, Why was al-Fârâbî Called the Second Teacher?, *Islamic Culture*, LIX/4 (October 1985, s.357-364. Türkçe tercümesi: Fârâbî'ye Niçin "İkinci Öğretmen" Adı Verilmiştir?, çev. Süleyman Tülücü, *Diyanet Dergisi*, c.XXIX, sayı 1 (Ocak-Şubat-Mart 1993), s.51-56.

143- Olguner, Fahrettin, Fikir ve İnsanlık Dünyasında Fârâbî, *TFMBSB*, s.113-120.

144- Özergin, M.K., Fârâbî, *Hergün* (gazetesi), 6 Eylül 1977.

145- Öztürk, Hasan, Fârâbî'nin İhsa'ül-Ulûm'unda Dil İlimi, *Polemik*, sayı 3 (Temmuz 1992), s.22-24.

146- Poyraz, Hakan, Fârâbî ve Devlet, Fârâbî'nin Devlet Felsefesini Anlamaya Bir Giriş Denemesi, *Türkistan*, sayı 10 (1990), s.48-53.

147- Racevî, Kâzım, Fârâbî (Zindegânî-yi Fârâbî), *Armağân*, XIV, s.441-448, 481-484, 593-596, 657-664, 732-738, 785-792; XV, s.60-66, 135-142.

148- Receb Niyâ, Mes'ûd, Medîne-i Fâzıla ve Nazar-ı Fârâbî der Bâre-i Ân, *Kitâb-i Hefte*, sayı 76, s.149-154.

149- Saîd Zâyid, et-Te'vîl inde'l-Fârâbî, *Hayliyyâtü Külliyyeti'l-Âdâb*, Küveyt, c.VI (1985), s.37-40.

150- Sajjad, Saiyid Ali, al-Fârâbî's Classification on States with Particular Reference to His "Imam-State", *Islamic Culture*, LVII/4 (October 1983), s.253-262.

151- es-Sâmerrâî, Abdülcebbâr Mahmûd, el-Fârâbî ve Âletü'l-Kânûn, *el-Mevrid*, c.VII, sayı 1 (1398/1978), s.307.

152- Sayılı, Aydın, A Short Tract of al-Fârâbî on Poetry and Rythm, *Proceeding Fourteenth International Congress of the History of Science*, Tokyo and Kyoto 1974, c.III s. 347-350.

153- Seccâdî, Ca'fer, Nazarî be-Siyâsât-i Medîne-i Fârâbî, *Vahîd*, c.I, sayı 9, s.54-59.

154- Selmân, Adnân Muhammed, el-Fârâbî ve Ârâühü'l-Lugaviyye fî Kitâbihi'l-Hurûf, *el-Mevrid*, C. XVIII, sayı 1 (1409/1989), s. 110-125.

155- Shahjahan, Muhammad, The Concept of Courage in the Philosophy of Al-Fârâbî, *Islamic Quarterly*, XXIX/4 (1406/1985), s.234-239.

156- Shaida, S.A., al-Fârâbî on Deliberative Rationality in Morals, *Islamic Culture*, LVII/43 (July 1983), s. 207-217.

157- Shamsi, F.A., Al-Fârâbî's Treatise on the Ambiguities in Chapter I and V of Euclid's Elements, *The Second International Symposium for the History of Arabic Science*, Aleppo University, April 5-12, 1979.

158- Stroumsa, Sarah, Al-Fârâbî and Maimonides on the Christian Philosophical Tradition: a Re-evaluation, *Der Islam*, 68/2 (1991), s. 263-287.

159- Şehsüvaroğlu, Bedî, Fârâbî, Feylesûf-i Buzurg-i Muselmân ve Türk-Nijâd, trc. Hüseyinali Sultanzâde-i Pesyân, *Cihân-i Nev*, VI, s.66-67, 86-88.

160- Türker-Küyel, Mübahat, Fârâbî ve Siyâset, *IX. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler, II. Cilt, Ankara 1988, s.605-622.

161- Türker-Küyel, Mübahat, Fârâbî'de Düşünce ve Dil Arasındaki İlişki, *Araştırma*, XI (1979), s.59-63, Fransızcası: s.65-69.

162- Türker-Küyel, Mübahat, Fârâbî'nin Geometri Felsefesi, *Erdem*, c. VI, sayı 17 (Mayıs 1990), s.569-586.

163- Türker-Küyel, Mübahat, Fârâbî'nin Şerâ'it al-Yakîn'i ve İbn Hindî'nin Cumal al-Falsafa'si, *Erdem*, c. V, sayı 13 (Ocak 1989), s.1-9, Fransızcası: s.11-21.

164- Türker-Küyel, Mübahat, Felsefenin Târifinde ve Tarihinde Bir Kaynak Olarak Fârâbî, *Erdem*, c. VI, sayı 18 (Eylül 1990), s.725-735, İngilizcesi: s.737-747.

165- Türker-Küyel, Mübahat, Kutadgu Bilig ve Fârâbî, *UIHF-BİSB*; s.219-230.

166- Üngör, Etem Ruhi, Fârâbî'nin Mûsikî Yönü, *UIHFBİSB*, s. 61-105.

167- Vâizcevdî, İsmâil, Niş-hand-i Fârâbî be-Müneccimbâşîhâ, *Tahkik*, c. II, sayı 6, s.9-10,

168- Yıldırım, Mustafa, Plotinus ve Fârâbî'de Sudûr, *Felsefe Dünyası*, sayı 11 (Mart 1994), s.43-51.

#### V- FÂRÂBÎ'DEN BAHSEDEN ESERLER:

169- Abdülganî, Abdülmaksûd, *el-Felsefetü'l-Hulkıyye fi'l-İslâm*, Kahire, ts., s.95, 97.

170- Açıkgenç, Alparslan, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul 1992, s. 66-67, 77, 115, 152, 154, 170, 191.

171- Afnan, Soheil M., *Avicenna, His Life and Works*, London 1958, s. 26-32.

172- Ahmed, Hâle Ebü'l-Fütûh, *el-Medînetü'l-Fâzıla inde Konfüsyûs*, Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basılmamış Master Tezi, Kahire 1990, s.185 v.d., 194 v.d.

173- el-Alevî, Cemâlüddîn, *Resâilü Felsefiyye li-Ebî Bekr İbn Bâcce*, Beyrut 1983, s. 19, 24, 40, 55, 56, 58, 60, 61, 63, 77, 124, 127, 142, 189.

174- Arberry, A.J., *Revelation and Reason in Islam*, 3. baskı, London 1971, s.40-42, 56, 62, 67, 108.

175- Arsal, Sadri Maksudi, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul 1947, s.112 (dipnot 45), 118-119.

176- Arslan, Ahmet, *İbni Haldun'un İlim ve Fikir Dünyası*, Ankara 1987, s.293-306.

177- Arslan, Mahmut, *Kutadgu-Bilig'deki Toplum ve Devlet Anlayışı*, İstanbul 1987, s. 11, 12, 13, 14, 29-35, 36.

178- Aşrî, Celâl, *Hakikatü'l-Felsefâtil-İslâmiyye*, Lübnan 1412/1991, s.94.

179- Atâllâh, Reşîd Yûsuf, *Târîhu'l-Âdâbi'l-Arabiyye*, nşr. Ali Necib Atavî, Beyrut 1405/1985, II, 94-98.

180- Atay, Hüseyin, *İbn Sînâ'da Varlık Nazariyesi*, Ankara 1983, s. 69, 72-74, 135-136, 172-173.

181- Avcı, Nabi-Süleyman Hayri Bolay, *Eğitim Önlisans Programı, Düşünce ve Uygarlık Tarihi*, Eskişehir 1987, s.86-87.

182- Avnî, Faysal Bedîr, *el-Felsefetü'l-İslâmiyye fi'l-Meşrik*, Kahire 1982, s.189-237.

183- Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir 1987, s.113, 121, 133, 199, 201, v.b.

184- el-Bakarî, Abdüddâyim Ebü'l-Atâ el-Ensârî, *Ehdâfü'l-Felsefeti'l-İslâmiyye Neş'etühâ ve Tetavvuruhâ*, Kahire 1948, s.46-56.

185- Banarlı, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Târîhi*, İstanbul 1971, I, 103.

186- Barthold, W.-M. Fuad Köprülü, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, 3. basım, Ankara 1973, s.16, 34, 51, 149, 150.

187- Başcı, Vahdettin, *Ontolojik Delil Yönünden Zorunlu Varlık Üzerine Bir İnceleme*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1989, s.34-41.

188- Bayrakdar, Mehmet, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1988, s.104, 138-139, 181, 202-223, 284-287.

189- Bayrakdar, Mehmet, *İslâm'da Evrimci Yaratılış Teorisi*, İstanbul 1987, s. 35.

- 190- Bedevî, Abdurrahmân, *Aristo inde'l-Arab*, 2. baskı, Küveyt 1978, s.122.
- 191- Bedevî, Abdurrahmân, *Aristo*, 2. baskı, Beyrut 1980, s. 123-124.
- 192- Bedevî, Abdurrahmân, *Eflâtûn fi'l-İslâm*, 3. baskı, Beyrut 1402/1982, s.5-83.
- 193- el-Behiy, Muhammed, *İslâm Düşüncesinin İlähi Yönü*, Türkçesi: Sabri Hizmetli, Ankara 1992, s.308-357 ve tür. yer.
- 194- Bilhan, Saffet, *Eğitim Felsefesi, Kavram Çözümlemesi*, I. Cilt, I. Kısım, Ankara, 1991, s.21, 32, 54, 59, 82-83, 105, 144, 145, 146.
- 195- Bilsen, Halim Hilmi, *Allah Vardır*, İstanbul 1978, s.45.
- 196- Bingöl, Abdulkuddûs, *Gelenbevî İsmail*, Ankara 1988, s.16, 20, 21, 22, 35, 45, 72.
- 197- Bingöl, Abdulkuddûs, *Gelenbevî'nin Mantık Anlayışı*, İstanbul 1993, s.10, 11, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 31, 47, 56, 86, 90, 139, 140, 141, 144, 146.
- 198- Bingöl, Abdulkuddûs, *Klasik Mantık'ın Tanım Teorisi*, İstanbul 1993, s.29, 35, 40, 74.
- 199- Brentjes, Burchard-Sonja Brentjes, *İbni Sina (Avicenna)*, çev. Oğuz Özügül, İstanbul ts., s.17-18.
- 200- Ca'fer, Muhammed Kemâl İbrâhîm, *Fi'l-Felsefeti'l-İslâmiyye*, Küveyt 1407/1986, s.206-229, 380-387.
- 201- Caferoğlu, A., *Türk Dili Tarihi I-II*, 3. baskı, İstanbul 1984, II, 10 dipnot 27, 18.
- 202- Cevdet, İsmail Mansûr, *Akâdetü'l-İmân bi'l-Ba's*, Mısır 1988, s.159-167.
- 203- Chahine, Osman, *Ontologie et Theologie chez Avicenne*, Paris 1962, s. 9, 11, 23, 24-27, 29-30, 36, 39, 43, 47, 49, 53, 58, 61, 73, 81, 96, 100, 102, 107, 109, 118, 121, 128, 129, 135, 136, 137, 141, 146, 165, 168, 169, 171.

204- Craig, William Lane, *The Cosmological Argument from Plato to Leibniz*, London 1980, s.76-86.

205- Çağrıçı, Mustafa, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk*, İstanbul 1989, s.73-95.

206- Çelik, H. Ahmet, *Türk İslâm Büyükleri*, İstanbul, 1986, s.24-29.

207- Çetin, Nihad M., *Arapça Metinler I (Metin Kısmı)*, İstanbul 1979, s.139-144.

208- Çotuksöken, Betül-Saffet Babür, *Ortaçağda Felsefe*, İstanbul 1989, s. 129-132.

209- Çubukçu, İbrahim Agâh, *Türk-İslâm Kültürü Üzerinde Araştırmalar ve Görüşler*, Ankara 1987, s.205-206.

210- Çubukçu, İbrahim Agâh, *Gazzalî ve Şüphecilik*, 2. baskı, Ankara 1989, s.9, 52, 65, 66-67, 91.

211- Dâğır, Yûsuf Es'ad, *Mesâdirü'd-Dirâseti'l-Arabiyye*, Sayda 1950, I, 257-261.

212- *ed-De'ilül'l-Bibliyocraft li'l-Kiyemi's-Sekâfiyyeti'l-Arabiyye, Merâci' li'd-Dirâsâti'l-Arabiyye*, Kahire 1965, s.92-95, 235-236, 368-369.

213- Dilâçar, A., *900. Yıldönümü Dolayısıyla Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara 1972, s.25-27.

214- Döğen, Şaban, *İslâm ve Fizik*, İstanbul 1993, s.64-65.

215- Döğen, Şaban, *İslâm ve İlim*, İstanbul 1993, s.52, 109, 278, 332.

216- Dönmez, Ali, *Bir Bilim Olarak Matematik Tarihi*, Ankara 1986, s.34-35.

217- Dunlop, D.M., *Arabic Science in the West*, Karachi 1958, tür. yer.

218- Durant, Will, *İslâm Medeniyeti*, Türkçesi: Orhan Bahaeddin, İstanbul, ts., s. 118-120.

219- Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Kâinattaki Yeri*, İstanbul 1993, s. 28-29.

220- Dünyâ, Süleymân, *el-Hakîka fî Nazari'l-Gazzâlî*, 4. baskı, Kahire 1980, s.167, 229-230, 238.

221- Ebû Reyyân, M. Alî, *Târîhu'l-Fikri'l-Felsefî fi'l-İslâm*, Mısır 1973, tür. yer.

222- el-Ehwany, Ahmed Foad, *Islamic Philosophy*, Cairo 1957, s.55-77.

223- Elibol, Selahattin, *Liseler İçin Felsefe*, Ankara 1993, s.94-95.

224- Fadlou, Shehadi, *Metaphysics in Islamic Philosophy*, New York 1982, s. 45-70.

225- Fahri, Macit, *İslâm Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, İstanbul 1987, s.71-104.

226- Fazlur Rahman, *İslâm*, çev. Mehmet Dağ- Mehmet Aydın, İstanbul 1981, s.149, 181, 193.

227- Ferrâc, Abduh, *Meâlimü'l-Fikri'l-Felsefî fi'l-Asri'l-Vüstâ*, Kahire 1969; tür. yer.

228- Ferrûh, Ömer, *Târîhu'l-Ulûm inde'l-Arab*, 4. baskı, Beyrut 1984, s. 185- 187.

229- Feyyûmî, M. İbrâhîm, *Târîhu'l-Felsefeti'l-İslâmîyye fi'l-Meşrik*, Kahire 1411/1991, s.162-195.

230- Garaudy, Roger, *İslâmın Va'dettikleri*, trc. Salih Akdemir, İstanbul 1984, s.117-118.

231- Goichon, A.-M., *İbn Sînâ Felsefesi ve Ortaçağ Avrupasındaki Etkileri*, çev. İsmail Yakıt, 2. baskı, İstanbul 1993, s.13, 14, 22, 29, 31, 39, 86, 90, 102, 112, 113.

232- Göker, Lütfi, *Fen Bilimleri Tarihi ve Türk-İslâm Alimlerinin Yeri*, Ankara 1984, s. 252.

233- Günaltray, M. Şemseddin, *Felsefe-i Ülâ, İsbat-ı Vacip ve Ruh Nazariyeleri*, haz. Nuri Çolak, İstanbul 1994, s.232, 233, 426, 427.

234- Hañcerliođlu, Orhan, *Başlangıçtan Bugüne Erdem Açısından Düşünce Tarihi*, 4. Basılış, İstanbul 1976, s.107-111.

235-Hañcerliođlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, 7. baskı, İstanbul 1989, s.172-191, 192, 255, 256, 257, 423, 425.

236- Hasan, Sabrî Osmân Muhammed, *Allah ve'l-Kevn inde Felâsifeti'l-İslâm*, Kahire 1987, tür. yer.

237- Hodgson, M.G.S., *İslâm'ın Serüveni*, İstanbul 1993, I, 403-405.

238- Hüseyin, Nâzilî İsmâil, *el-Mitâfizikâ ve'l-Bahs ani'l-Vücûd*, 2. baskı, Kahire 1985, s. 111 v.d.

239- el-İrâkî, Atıf, *el-Menhecü'n-Nakdî fi Felsefeti İbn Rüşd*, 2. baskı, Kahire 1984, tür. yer.

240- el-İrâkî, Atıf, *el-Mitâfizikâ min Felsefeti İbn Tufeyl*, 4. baskı, Kahire 1985; s.36-38 ve tür. yer.

241- el-İrâkî, Atıf, *en-Nez'atü'l-Aklyye*, Kahire 1990, tür. yer.

242- el-İrâkî, Atıf, *Mezâhibü Felâsifeti'l-Meşrik*, 7. baskı, Kahire 1983, tür. yer.

243- el-İrâkî, M. Atıf, *el-Felsefetü't-Tabüyye inde İbn Sinâ*, 2. baskı, Kahire 1983, tür. yer.

244- el-İrâkî, M. Atıf, *Tecdîd fi'l-Mezâhibi'l-Felsefiyye ve'l-Kelâmiyye*, Kahire 1979, s.235-236, ve tür. yer.

245- İbn Rüşd, *Faslü'l-Makâl, Felsefe-Din İlişkisi* (Arapça Asli İle), çev. Bekir Karlığa, İstanbul 1992, s.7, 18, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 51.

246- İbn Rüşd, *Telhîsu'l-Hatâbe*, nşr. Abdurrahmân Bedevî, Beyrut, ts., s. 69, 252, 256, 272, 278.

247- İmâm, Zekerıyyâ Beşîr, *el-Felsefetü'n-Nûrâniyye el-Kur'âniyye*, Küveyt 1409/1989, s.285-287, 292 v.d.

248- İzmirli, İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, haz. Sabri Hizmetli, Ankara 1981, s.49, 53, 54, 148.

249- Kafesoğlu, İbrahim, *Kutadgu Bilig ve Kültür Tarihimizdeki Yeri*, İstanbul 1980, s. 39, 40-41.

250- Karakaş, Mahmut, *Müsbet İlimde Müslüman Âlimler*, Ankara 1991, s.173-176.

251- Kâsım, Mahmûd, *Fi'n-Nefs ve Akli'l-Felâsifeti'l-İğrik ve'l-İslâm*, Kahire 1949, tür. yer.

252- Keklik, Nihat, *Felsefede Metafor*, İstanbul 1990, s.74-83.

253- Keklik, Nihat, *Türk-İslâm Felsefesi Açısından Felsefenin İlkeleri*, İstanbul 1987, s. 91-92, 254-256.

254-Keklik, Nihat, *Türkler ve Felsefe*, İstanbul 1986, s. tür. yer.

255- Kerem, Yûsuf, *et-Tabîa ve mâ ba'de't-Tabîa*, Kahira 1959, s.102 ve tür. yer.

256- Koç, Turan, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İstanbul 1991, s. 44, 48.

257- Koçar, Çağatay, *Türkistan İle İlgili Makaleler*, Ankara 1991, s. 232.

258- Kurt, İhsan, *Bilim Tarihinde Keşiflerin İç Yüzü*, Ankara 1990, s.137-138.

259- Küçük, Hasan, *Antikçağdan-Günümüze Sistematik Felsefe Tarihi*, İstanbul 1985, s.39-46, 129-130, 296-297, 370-373, 421-422, 569.

260- Leaman, Oliver, *Ortaçağ İslâm Felsefesine Giriş*, Türkçesi: Turan Koç, Kayseri 1992, s.19-20, 122-124, 195-199, 260-261, 269-275.

261- Mahimûd, Abdülhalîm, *et-Tefkîrû'l-Felsefi fi'l-İslâm*, Kahire 1989, s.236-263.

262- Mahmûd, Abdülhalîm, *Felsefetü İbn Tufeyl ve Risâletühû "Hayy b. Yekzân"*, Beyrut 1402/1982, s.77-78.

263- Mahmûd, Fevkiyye Hüseyin, *Makâlât fi Asâleti'l-Müfekkiri'l-Müslim*, Mısır 1396/1976, s.98-135.

264- Medkûr, İbrâhîm, *Fi'l-Felsefeti'l-İslâmiyye-Menhec ve Tatbîkühü*, 2. baskı, Kahire 1968-1983, I-II, tür. yer.

265- Mustafa Rahmi, *Küçük Felsefe Tarihi*, İstanbul 1339, s.80-83.

266- Mücâhid, Hûriyye Tevfik, *el-Fikrî's-Siyâsî min Eflâtûn ilâ Muhammed Abduh*, 2. baskı, Mısır 1992, s. 179-222.

267- el-Müeyesser, Muhammed Seyyid Ahmed, *er-Rûh fi Dirâsâti'l-Mütakellimîn ve'l-Felâsife*, Kahire 1988, tür. yer.

268- Nasr, S. Hüseyin, *Üç Müslüman Bilge*, çev. Ali Ünal, İstanbul 1985, s. 24-27.

269- Nasr, S. Hüseyin, *İslâm'da Düşünce ve Hayat*, çev. Fatih Tatlıoğlu, İstanbul 1988, s.94-95.

270- Nasr, S. Hüseyin, *İslâm ve İlim*, Türkçesi: İlhan Kutluer, İstanbul 1989, s.14, 15, 51, 62, 163, 177, 200.

271- Nasr, S. Hüseyin, *İslâm'da Bilim ve Medeniyet*, çev. Nabi Avcı-Kasım Turhan-Ahmet Ünal, İstanbul 1991, s.454-47, 60-62, 293.

272- Olguner, Fahrettin, *Batı ve İslâm Dünyası'nda Eflâtun'un Timaios'u*, Konya 1990, s.IV, V, VII.

273- Olguner, Fahrettin, *Batı ve İslâm Kaynakları Işığında Platon*, Ankara 1989, tür. yer.

274- Olguner, Fahrettin, *Felsefe Tarihi Ders Notları*, Atatürk Üniversitesi-İslâmî İlimler Fakültesi, Erzurum 1975, s.66-75.

274- Olguner, Fahrettin, *Türk-İslâm Düşüncesi Üzerine*, İzmir 1993, s.67-73, 85-90.

275- Olguner, Fahrettin, *Üç Türk- İslâm Mütefekkiri "İbn Sînâ- Fahreddin Râzi, Nasireddin Tûsi" Düşüncesinde Varoluş*, Ankara 1985, s.51.

- 276- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş, IX, Türk Halk Musikisi Aletleri*, Ankara 1987, s. 222-223.
- 277- Öner, Necati, *Klasik Mantık*, 5. baskı, Ankara 1986, s.7, 82.
- 278- Öner, Necati, *Tanzimattan Sonra Türkiye'de İlim ve Mantık Anlayışı*, Ankara 1967, s.4.
- 279- Özden, H. Ömer, *İslâm Felsefesi Tarihi Ders Notları*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Erzurum 1988, s. 44-70.
- 280- Öztürk, Hüseyin, *Düşünce ve Uygarlık Tarihi*, Ankara 1987, s.111-115.
- 281- Rescher, Nicholas, *Studies in the History of Arabic Logic*, Pittsburg 1964, tür.yer.
- 282- Risler, Jacques C., *La Civilisation Arabe*, Paris 1955, s.196.
- 283- Salîbâ, Cemîl, *Târîhu'l-Felsefeti'l-Arabiyye*, Beyrut 1981, s.135-200.
- 284- Sayılı, Aydın, *The Observatory in Islam*, Second edition, Ankara 1988, s.33, 36, 413.
- 285- Seâde, Rızâ, *Müşkiletü's-Sıra' beyne'l-Felsefe ve'd-Dîn*, Beyrut 1402/1981, s.46, 90, 190.
- 286- Sönmez, Veysel, *Eğitim Felsefesi*, Ankara 1991, s.124-127.
- 287- Strauss, Leo, *Persecution and the Art of Writing*, Glencoe 1952, s.9-21, 40, 47, 64, 77; 111, 114, 116, 117, 119, 137, 182.
- 288- Subhî, Ahmed Mahmûd, *el-Felsefeti'l-Ahlâkıyye fi'l-Fikri'l-İslâmî*, 2. baskı, Kahire, ts., tür. yer.
- 289- Şahinoğlu, Nazif, *Sa'di-yi Şirazî ve İbn Teymiye'de Fert ve Cemiyet İlişkileri*, İstanbul 1991, s.38, 111, 113, 121, 126, 216, 222, 228, 241, 283.

290- Şeref, Muhammed Celâl, *Allah ve'l-Âlem ve'l-İnsân fi'l-Fikri'l-İslâmî*, İskenderiyye 1989, s.7-8, 235, 236, 237, 387, 388.

291- eş-Şerkâvî, Hasan, *el-Müslimûn, Ulemâ ve Hukemâ*, Kahire 1987, s.110-111.

292- Taplamacıoğlu, Mehmet, *Din Sosyolojisi*, Ankara 1963, s.180-181.

293- Tûkân, Kadrî Hâfız, *Makâmü'l-Akl inde'l-Arab*, Kahire 1960, s.115-123.

294- Turhan, Kasım, *Din-Felsefe Uzlaştırıcısı Bir Düşünür: Âmirî ve Felsefesi*, İstanbul 1992, s. 5, 45.

295- el-Ubeydî, Hüseyin Mecîd, *Nazariyetü'l-Mekân fi Felsefeti İbn Sînâ*, Bağdat 1987, s.34-35.

296- Uludağ, Süleyman, *İslâm Düşüncesinin Yapısı*, 2. baskı, İstanbul 1985, s.224-226.

297- Ülken, Hilmi Ziya, *Bilim Felsefesi*, 2. baskı, İstanbul 1983, s.10.

298- Ülken, Hilmi Ziya, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, 3. baskı, İstanbul 1992, s.184, 361, 448, 488.

299- Ülken, Hilmi Ziya, *Varlık ve Oluş*, Ankara 1968, s.101, 117, 120, 403, 420, 443.

300- Vâlî, eş-Şeyh Hüseyin, *Kitâbü'l-Mûcez (fi İlmi Âdâbi'l-Bahs ve'l-Münâzara)*, Mısır 1326, s.13.

301- Walzer, Richard, *Gereek into Arabic*, Oxford 1962, s.8-11.

302- Walzer, Richard, *L'Eveil de la Philosophie İslâmique*, Paris 1971, s.59-75.

303- Watt, W. Montgomery, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, çev. Ethem Ruhi Fığlalı, Ankara 1981, s.262, 377, 378, 395.

304- el-Yazıcı, Kemâl- A.G. Kerem, *A'lâmü'l-Felsefeti'l-Arabiyye*, 2. baskı, Beyrut 1964, s.438-499.

- 305- Yeprem, M. Saim, *İrâde Hürriyeti ve İmâm Mâtürîdî*, İstanbul 1984, s.57, 229, 234-239, 245, 331.

306- Yüksel, Emrullah, *Amidî'de Bilgi Teorisi*, İstanbul 1991, s.33, 72, 119, 145.

307- ez-Zerkân, Muhammed Sâlih, *Fahrüddîn er-Râzî ve Ârâühü'l-Kelâmiyye ve'l-Felsefiyye*, Beyrut, ts., tür. yer.

#### VI- FÂRÂBÎ'DEN BAHSEDEN MAKALELER:

308- *Actes du Symposium International d'Histoire de la Civilisation Musulmane* (Bordeaux, 25-29 Juin 1956), Paris 1957, s.251-255.

309- Altıntaş, Hayrani, Müslüman Filozoflarda Metafizik İlimi, *TFMBSB*, s.125.

310- Anees, Munawar-Alia Nâsreen Athar, Educational Thought in Islam, *Hamdard Islamicus*, III/2 (Summer 1980), s.66-68.

311- Arnaldez, Roger, Comments est Ankylosee la Pensee Philosophique dans l'Islam?, Classicisme et Declin Culturel dans l'Histoire de l'Islam, *Actes du Symposium International d'Histoire de la Civilisation Musulmane* (Bordeaux 25-29 Juin 1956), Paris 1957, s.251-255.

312- Arslan, Ahmet, Bir İslâm Felsefesi Var mıdır?, *Yazıkö Felsefe Yazıları*, 2. Kitap, İstanbul 1982.

313- Arslan, Mahmut, İslâm'da Devlet Düşüncesi ve Kutadgu-Bilig, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, XIII (1983-1987), s. 79-85, 91.

314- Aydın, Mehmet, Ibn Sînâ'nın Mutluluk (es-Saâde) Anlayışı, *İbn Sînâ Doğumunun Bininci Yılı Armağanı*, derl. Aydın Sayılı, Ankara 1984, s.433, 434, 437, 438, 440, 441, 442, 443, 446, 447, 448, 449, 450, 451.

315- Aydın, Mehmet, İslâm Felsefesi, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, s. XIV, s.135-149.

316- Başcı, Vahdettin, Gazzalî'nin İslâm Filozoflarını Tekfiri Konusunda Bir İnceleme, *Din Öğretimi Dergisi*, sayı 29 (Temmuz-Ağustos 1991), s.38-40-41, 43.

317- Bayraklı, Bayraktar, Eğitim Felsefesinde İdealizm, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV (1986), s.188-190, 193, 196, 200-201, 205.

318- Bingöl, Abdulkuddüs, Türk-İslâm Dünyasında İsağojî, *Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, sayı 15 (1986), s.350-351.

319- Bingöl, Abdulkuddüs, Mantığın Dünü ve Bugünü, Sadettin Elibol: *Felsefe Konuşmaları*, Ankara 1987, s.62-63, 64.

320- Bingöl, Abdulkuddüs, Türk-İslâm Mantıkçılarında Mantık ve Dil, *Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, sayı 16 (1988), s.229-230.

321- Bingöl, Abdulkuddüs, İslâm Kültür Dünyasında Mantık Geleneğinin Kurulmasında Türk Düşünürlerinin Yeri, *Millî Eğitim*, sayı 92 (Aralık 1989), s.49-51; *Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, sayı 18 (1990), s.232-235.

322- Bingöl, Abdulkuddüs, İhvanü's-Safa Risalelerinde Mantık Konuları, *Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, sayı 20 (1992), s.34.

323- Bolay, Mehmet Naci, Modalite Meselesi ve Modal Önermeler Yönünden Aristo ile Farabi'nin Bir Mukayesesi, *Seminer-Felsefe*, sayı 6 (1989), Özel Sayı, II. Türkiye Felsefe Mantık ve Bilim Tarihi Sempozyumu (11-13 Kasım 1987), Atatürk Kültür Merkezi/İzmir, Bornova-İzmir 1989, s.183-189.

324- Bolay, Süleyman Hayri, Akıl, *DİA*, II, 239-241.

325- Dağ, Mehmet, İslâm Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, V (1991), s.12-13, 14, 17, 18, 19, 23, 24, 25.

326- Davari Rıza, Yaratıcı Bir Düşünce, *Görüş*, "İbni Sînâ" Özel Sayısı, sayı 10 (Ekim 1980), s.29, 31.

327- Dilâçar, A., "Kutadgu Bilig" in 900. Yıldönümü (1069-1969) ve Balasagun'lu Yusuf, *Türk Dili*, c.XX, sayı 211 (1 Nisan 1969), s.7.

328- Esin, Emel, Millî Kültür Tarihi Safhalarına Bakış, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, II (1977), s.252, 260.

329- Haberler, Yankılar: İbn-i Türk, Hârezmî, Fârâbî, Beyrûni ve İbn-i Sînâ Sempozyumunun İki Yankısı, *Erdem*, c. II, sayı 5 (Mayıs 1986), s.673-674.

330- Hacımüftüoğlu, Nasrullah, Kelâmcılar İle İslâm Felsefecilerinin Belâgât ve İ'câz İlimlerinin Gelişmesinde Rollerini, *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, X (1991), s.215.

331- İbn Türk, Hârezmî, Fârâbî, Beyrûnî, İbn Sînâ Sempozyumu, *Türk Kültürü*, sayı 270 (Ekim 1985), s.56-59.

332- Jolivet, Jean, "İbni Sînâ'ya Kadar Olan Dönemde İslâm Felsefesinin Gelişimi", *İslâm, Bilim ve Felsefe*, çev. Ali Zengin, İstanbul 1990, s.49-54.

333- Kalender, Ruhi, Türk Musikîsi'nde Kullanılan Makamların Tesirleri, *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, XXIX (1987), s.362.

334- Kaya, Mahmut, İbn Sînâ Felsefesinde Mutluluk Kavramı, *Uluslararası İbn Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1984, s.499.

335- Koçar, Çağatay, Bazı Sovyet Yazarlarına Göre Ortaçağdaki Türk Düşünürlerinin Dinî Düşünceleri, *IX. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 21-25 Eylül 1981, Kongreye Sunulan Bildiriler, II. Cilt, Ankara 1988, s.653-654.

336- Levend, Agâh Sırrı, Siyaset-nameler, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1962*, Ankara 1963, s.176-177.

337- Levend, Agâh Sırrı, Yazılışının 900. Yıldönümünde: Kutadgu Bilig, *Türk Dili*, c. XX, sayı 211 (1 Nisan 1969), s.3-4.

338- Najjar, Fauzi M., Political Philosophy in Islam, *The Islamic Quarterly*, XX, XXII, (December 1978), s. 1221-132.

339- Olguner, Fahrettin, Batı ve İslâm Dünyası Eflâtun Kanunları, *Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, VI (1986), s.119-122.

340- Olguner, Fahrettin, İslâm Kaynakları Işığında Platon, *Felsefe Arkivi*, sayı 24 (1984), s. 148, 158-159, 165-168.

341- Olguner, Fahrettin, Batı ve İslâm Kaynakları Işığında Eflâton (Platon) *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar, Cilt 1: İdealar Kuramı*, derl. Ahmet Cevizci, Ankara 1989, s. 14, 15, 23, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36.

342- Pines, S., Felsefe, İslâm Tarihi, Kültür ve Medeniyeti, Editör: P.M. Holt vb., İstanbul 1989, IV., 368-374.

343- Sakman, Erdoğan, Çağlar Boyu Bilim ve Teknik Adamları, *Bilim ve Teknik*, c.XVII, sayı 200 (Temmuz 1984), s.42-43.

344- Sayılı, Aydın, *Ortaçağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri*, Ankara 1985, tür. yer.

345- Sezgin, Fuat, Üç Macmû'at ar-Rasâ'il, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, c.II, cüz 2-4 (1958), s.231-235.

346- Tunç, Cihad, İbn Sînâ'da Zorunlu Varlık (Vâcibü'l-Vücûd), *İbni Sînâ (980-1037), "İbni Sînâ Kongresi" Tebliğleri*, 14 Mart 1984- Kayseri, Kayseri 1984, s.205-206.

347- Ünal, Halit, İbn-i Sînâ'da İlimler Tasnifi, *İbni Sînâ (980-1037), "İbni Sînâ Kongresi" Tebliğleri*, 14 Mart 1984 Kayseri, Kayseri 1984, s.44-45.

348- Zâyid, Saîd, el-Müdüni'l-Fâzıla, *Mecelletü'l-Ezher*, c.XX, (1368-1949), s.474-478.

#### KISALTMALAR

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, I-IX, İstanbul 1988-1994.

TFMBSB: Türkiye I. Felsefe Mantık Bilim Tarihi Sempozyumu Bildirileri, 12-21 Kasım 1986, Ankara, Ankara 1991.

UIHFBİSB: Uluslararası İbn Türk, Hârezmî, Fârâbî, Beyrûnî, İbn Sînâ Sempozyumu Bildirileri (Ankara, 9-12, Eylül, 1985), Ankara 1990.